

UNIVERZITET U NOVOM SADU – FILOZOFSKI FAKULTET

Odsek za psihologiju

Osnove razvojne psihologije

VODIČ ZA UČENJE – za internu upotrebu

Nastavnici:

Dr Marija Zotović i dr Jelica Petrović

Saradnik u nastavi:

Nikola Adamov 320001/2024

Poenta učenja ne treba da bude puko memorisanje informacija, već **razumevanje razvojno-psiholoških mehanizama** koji se pojavljuju u svakodnevnom životu ljudi. Cilj ovog vodiča za učenje jeste da Vas podstakne da razumete ono što je rečeno u knjizi, kao i da vas podstakne da **razmišljate u domenu primene** naučenog. Posledično će i polaganje ispita biti olakšano, jer je *način na koji razumemo* gradivo i *kako razmišljamo* mnogo bitnije od toga koliko informacija posedujemo. Ako uložite trud da autentično odgovorite na pitanja koja se nalaze u ovom vodiču, naučićete osnove toga kako razmišlja jedan razvojni psiholog, što je ključno za adekvatnu analizu sopstvenih potreba, kao i za analizu potreba ljudi oko sebe. Pitanja koja imaju (!) su **trik pitanja**. P.S. ovo nisu ispitna pitanja. Srećno sa učenjem! 😊

DEFINISANJE RAZVOJA I RAZVOJNE PSIHOLOGIJE, POJAM RAZVOJA

Počnimo od definisanja oblasti kojom ćemo se baviti: Razvojna psihologija se bavi relativno trajnim **promenama ponašanja koja su vezane za uzrast**.

1) Razmislite zašto se u razvojne promene ne mogu ubrojiti kratkotrajne promene, već nam je bitno da su u pitanju relativno trajne promene?

2) Razvrstajte sledeće promene u kvantitativne i kvalitativne promene:

a) Dete je nekada znalo da izgovori 30 reči, sada zna da izgovori 500.

b) Predškolač misli da ako iz čaše A (koja je niža i šira od čaše B) prespemo vodu u čašu B, u čaši B sada ima manje vode nego u čaši A. Kasnije kada će to dete biti starije, u osnovnoj školi znaće da će u čaši B biti isto vode koliko je bilo u čaši A, jer je to ista voda (ništa nije dodato ni oduzeto).

v) Dete nekada nije moglo da uradi ni jedan sklek, sada može 30 (!)

g) Dete koje je nekada moglo da uradi 3 skleka, sada može 30.

d) Dete od godinu dana voli da škraba i zadovoljstvo mu predstavlja ostavljanje bilo kakvog traga na papiru, dok predškolač imenuje svoje crteže i pokušava da predstavi konkretan predmet iz svoje okoline.

đ) Zapišite kojim kriterijumima ste se vodili kada ste odgovarali na prethodna podpitanja. Šta je ključno što razdvaja kvalitativne od kvantitativnih promena. Razmislite o ličnim primerima kada ste najpre pokušali da prilagodite okolinu sebi, a zatim prilagođavali sebe okolini.

3) Zašto u domen razvojne psihologije spadaju i regresivne promene, a ne samo progresivne promene? Zar nije logičnije da razvoj podrazumeva samo „promene na bolje“ (!)?

4) Razmislite o temi zašto je termin „normalno“ problematičan.

5) Zašto je bitno da se mi, kao budući stručnjaci i akademski građani, **čuvamo od patologizacije** kada razmišljamo o drugim ljudima?

a) Sa druge strane zašto je opasno tvrditi da ne postoje ljudi i deca sa problemima u razvoju?

6) Pokušajte da formulišete prednosti i nedostatke za svaki kriterijum normativnog razvoja: (statistički kriterijum, ideal kome se teži, odsustvo patologije, normalno je ono što je prirodno)

7) U koju zamku možemo upasti ako verujemo da je razvoj potpuno determinisan genetikom?

a) U koju zamku možemo upasti ako verujemo da je razvoj potpuno determinisan sredinskim činiocima?

b) Šta zapravo podrazumeva pojam „interakcija“ genetike i sredine?

8) Zašto je važno da naučnici ne „skaču“ odmah na objašnjenja koja uključuju više psihičke procese (objasniti svrhu kanona štednje)?

9) Zamislite situaciju u kojoj pas "deluje krivim" jer je pojeo obuću. Kako bi antropomorfizam uticao na naše tumačenje njegovog ponašanja? A kako bi izgledalo objašnjenje zasnovano na kanonu štednje?

10) Zašto se ljudsko ponašanje ne može tumačiti isključivo kroz fiziološke i biohemijske mehanizme?

11) Zašto razdvajamo domene razvoja ako su oni međusobno isprepleteni?

12) Navedite primer kada kognitivni razvoj ima efekat na socioemocionalni razvoj i obrnuto.

ISTORIJSKI RAZVOJ DETINJSTVA (KORENI RAZVOJNE PSIHLOGIJE U FILOZOFIJI); UVOD U TEORIJE

12) Zašto je važno razumeti istorijsko-kulturni kontekst kada razmišljamo o tome kako funkcioniše dečji razvoj?

13) Uporedite Lokova i Rusova shvatanja o detetu i učenju. Kako bi njihovi pristupi izgledali u savremenoj školi?

14) Uporedite Frojdov i Votsonov pogled na razvoj deteta: šta je pokretačka snaga razvoja prema jednom, a šta prema drugom?

15) Da li se više slažete sa Votsonovom idejom (dete je onakvo kakvim ga okolina napravi) ili sa Rusovim viđenjem o detetu koje u sebi već nosi razvojne potencijale? Obrazložite.

TEORIJE U RAZVOJNOJ PSIHLOGIJI

16) Kako teorije „biraju“ koja će pitanja naučnici da postavljaju? Razmislite: da li način na koji razmišljamo o pojavi može da utiče i na ono što (ne) vidimo u stvarnosti?

- 17) Zašto je važno da teorije budu upoređivane međusobno?
- 18) Šta se može dogoditi ako naučna teorija nikada ne bude proveravana kroz empirijska istraživanja? Da li tada uopšte ostaje u domenu nauke? Obrazložiti.
- 19) Razvrstajte sledeće primere u procese asimilacije, ili u procese akomodacije:
- a) Dete tvrdi da drva njihanjem stvaraju vetar.
 - b) Dete shvata da su ukusi različiti kod različitih ljudi.
 - v) Dete tvrdi da noć pada kako bismo mi spavali.
 - g) Dete tvrdi da različiti ljudi vide različite boje, ali ih nazivaju na isti način, jer su tako naučeni.
 - d) Da li ste kod nekog prethodnog primera možda imali poteškoće da razdvojite kojoj kategoriji pripada? Šta nam to govori o procesima asimilacije i akomodacije?
- 20) Ako razvoj podrazumeva konflikte (po Pijažeu), da li to znači da greške koje deca prave u mišljenju nemaju razvojni smisao (!)? Objasnite.
- 21) Miloš ne razume zašto je njegov drugar Lazar ljut kada mu je Miloš uzeo igračku. Kako bi se to moglo povezati sa pojmom egocentrizma i razvojem teorije uma?
- 22) Kako zadatak „pogrešnih uverenja“ može pomoći odraslima da prepoznaju da dete ne vidi svet isto kao oni? Kakve to ima implikacije po vaspitanje deteta.
- 23) Da li razvoj teorije uma znači da dete postaje moralnije, empatičnije, pametnije, ili nešto drugo? Obrazložite.
- 24) Kako bi Vigotski reagovao na izjavu „Dete treba samo da nauči.“?
- 25) Zamislite da ste roditelj deteta koje ne može da pronađe svoju igračku nigde u stanu. Kako biste pomogli tom detetu da pronađe tu igračku imajući u vidu da mu je veština korišćenja pamćenja zarad pronalaženja stvari u zoni narednog razvoja?
- 26) Učitelj pita dete „Šta je trougao?“, a ono odgovara: „To je ono što ima tri ivice kao krov kuće.“ Da li je ovo primer spontanog ili naučnog pojma? Kako se to vidi?
- 27) Može li dete imati verbalnu definiciju pojma koji zapravo ne razume? Obrazložiti.
- 28) Koje su moguće posledice ako se u školi insistira samo na naučnim pojmovima bez povezivanja sa iskustvom deteta?
- 29) Zašto je spontan pojam manje vredan od naučnog (!)?
- 30) Ako spontani pojmovi imaju veću zasićenost iskustvom, a naučni veću jasnoću i svesnost, šta bi bila dobra strategija učenja da se ove dve vrste znanja poboljšala?

31) Možete li navesti situaciju u kojoj govor „na glas sa sobom“ pomaže i odrasloj osobi? Kako biste objasnili takav fenomen, kako nam govor na glas pomaže u takvim situacijama?

32) Dete govori: „Ovde... i onda to... ne, to ne ide tu!“, bez dodatnih informacija. Kako biste ovu rečenicu interpretirali u svetlu Vigotskog? Zašto je govor nerazumljiv „izvan konteksta“, ali funkcionalan za dete?

33) Ako egocentrični i unutrašnji govor predstavljaju „razmišljanje na glas“, da li ih možemo posmatrati kao ranu formu metakognicije? Objasni.

34) Kada dete kaže: „Ne mogu da rešim ovaj zadatak iz matematike! Ovo je jako teško...“, to bi bio primer kog tipa metakognicije (metakognitivno znanje, doživljaj, ili strategija) Zašto? Kako bi izgledali primeri za druge dve vrste metakognicije?

35) „Miloš (5 godina) voli da jede slatkiše. Miloš je uvek srećan kada jede slatkiše. Miloš nema izgrađen stav prema pecanju. Milošev tata je počeo da daje Milošu slatkiše kada god bi oni išli zajedno na pecanje. Vremenom je Miloš počeo da oseća radost na pecanju i nakon što je prestao da dobija slatkiše kada su tamo.“ Na ovom primeru identifikujte: a) uslovnu draž; b) uslovnu reakciju; c) безусловnu draž; d) безусловnu reakciju; e) koji tip uslovljavanja je u pitanju

36) Da li smatrate da je moguće uslovljavanjem učiniti da dete zavoli da jede brokoli? Obrazložite odgovor.

37) Dete, koje je ugrizao pas, sada pokazuje strah i kada vidi mačku. Koji je pojam iz klasičnog uslovljavanja ovde na delu i šta bi bila moguća strategija za prevazilaženje te reakcije?

38) Kojim tipom uslovljavanja bismo najlakše mogli da naučimo dete da opere ruke nakon jela? Obrazložite.

39) Poznajući obrasce operantnog uslovljavanja, šta mislite šta bi Skinner preporučio kako je najadekvatnije reagovati u situaciji kada se dete histerično bacaka po podu jer roditelj neće da mu kupi igračku koju ono želi? Sa druge strane šta potkrepljuje takvo ponašanje, a često se može videti u svakodnevnom životu?

40) Ako roditelj kaže detetu da pušenje nije zdravo, ali svakog dana puši, šta očekujemo da će biti verovatniji ishod po pitanju detetovog izbora da li će da postane pušać ili ne? Koji načen učenja stoji u podlozi takvog mehanizma?

41) Ukoliko dete vidi da je neko kažnjen za preskakanje ograde, šta očekujemo po pitanju toga:

a) da li će dete umeti da oponaša preskakanje ograde?

b) da li će ispoljiti preskakanje ograde? (obrazložiti odgovore)

42) Kako biste mogli da razlikujete učenje uviđanjem od instrumentalnog uslovljavanja na primeru učenika koji rešava zadatak iz matematike? (dajte primer za jednu situaciju i primer za drugu)

43) Kako bi izgledao čovek kod koga bi bio:

a) intenzivno izražen Id, ali nerazvijeni Ego i Superego?

b) izrazito izražen Superego, ali slabo izraženi Ego i Id?

44) Ako preterana zadovoljavanja, kao i preterano zanemarivanje potreba deteta dovode do fiksacija, šta bi Frojd preporučio kao adekvatan savet kako se treba postaviti prema detetu kako bi ono imalo dobro vaspitanje?

45) Pođimo od pretpostavke da za apsolutni sluh postoji senzitivni period za njegov razvitak. Na tom primeru objasnite šta bi se desilo ako bi roditelji:

a) propustili senzitivni period za njegov razvitak:

b) ne bi propustili senzitivni period za njegov razvitak:

PERIODIZACIJA RAZVOJA; ERIKSONOVA TEORIJA

46) Da li emocionalna (ne)sigurnost može imati efekta na kognitivni razvoj? Obrazložiti odgovor.

47) Koje tipove afektivne veze očekujete da će se verovatnije razviti ako je osoba stekla bazično nepoverenje u prvoj godini po Eriksonu? A koji tip afektivne vezanosti biste verovatnije očekivali da se razvije ako bi dete razvilo poverenje?

48) Roditelji detetu od 2,5 godine zabranjuju da samo koristi kašiku jer „se prlja“. Šta mislite kakvog bi to efekta moglo da ima na razvoj autonomije?

49) Dete koje pokazuje stid dok pokušava da nacrti nešto pred grupom, ali ipak nastavlja da pokušava. Šta mislite gde se ono nalazi na Eriksonovom kontinuumu između stida i autonomije?

50) Ako dete u igri stalno preuzima ulogu učitelja i nameće drugima pravila, a jako se uznemiri kad nešto „ne ide po njegovom“, da li je to znak inicijative ili osećanja krivice? Obratložite odgovor.

51) Dete od 4 godine zna da broji do 100, ali se još teško odvaja od roditelja. Da li je to primer akceleracije? Objasni zašto jeste ili nije.

52) Ako dete ranije razvije govor, da li se može očekivati da će i emocionalno sazreti ranije? Kako odgovara savremena psihologija na ovu pretpostavku?

53) Da li se dete može podstaći da razvije inicijativu ako ne postoji prethodno uspostavljeno poverenje i osećaj autonomije?

54) Kako igra sa pravilima u uzrastu srednjeg detinjstva doprinosi razvoju emocionalne regulacije? Možeš li navesti primer iz detetove svakodnevice gde se to vidi?

- 55) Zamislimo dete koje ne uspeva da se uklopi u grupu vršnjaka u školi. Kako bi, prema Eriksonu, moglo da izgleda njegovo psihosocijalno sazrevanje, i koje su moguće posledice po detetovo samovrednovanje?
- 56) Na koji način sposobnost da se emocije drugih prepoznaju može doprineti uspešnosti deteta u školskim zadacima, ili generalno u uspešnosti u životu?
- 57) Da li okolina stvara dete koje je samopouzđano, ili je dete već bilo samopouzđano, pa je to razlog zašto se okolina ophodi prema detetu tako da dodatno gradi njegovo samopouzđanje (!)?
- 58) U srednjem detinjstvu deca postaju osetljivija na kritiku. Kako bi trebalo da izgleda konstruktivna povratna informacija učitelja, kako bi podržala razvoj uspešnosti kod deteta (pokušajte da dođete do formule dobre povratne informacije)?
- 59) Zašto se baš u pubertetu pojavljuje kriza identiteta? Koji mehanizam se razvio koji podstiče adolescenta da se bavi odgovorom na pitanje „Ko sam ja“? Koju razvojnu funkciju ima pronalazak odgovora na to pitanje, zašto je to važno?
- 60) Na koji način fizičke promene u pubertetu mogu uticati na emocionalni razvoj i sliku o sebi kod adolescenata? Kako društvena očekivanja mogu imati dodatan efekat na taj proces?
- 61) Zamislimo dve mlade osobe: jedna izražava totalizam kroz strogo pridržavanje jedne ideologije, a druga prolazi kroz fazu „identitetskog eksperimentisanja“. Koje su moguće psihološke razlike između njih? Koje su moguće sličnosti?
- 62) Kako razvijanje sposobnosti da se razmišlja o alternativnim realnostima može doprineti ili odmoći u razvoju stabilnog identiteta kod adolescenata?
- 63) U kojim situacijama bi emocionalna nestabilnost adolescencije mogla da bude znak normativnog razvoja, a kada bi mogla ukazivati na ozbiljniji izazov?
- 64) Da li se Eriksonov koncept „traganja za identitetom“ može povezati sa modernim fenomenima kao što su promena identiteta na društvenim mrežama, učestalo menjanje izgleda i interesa? Obrazložiti.
- 65) Zašto se smatra da je legitimna strategija ako osoba izbegava bliske emocionalne veze jer se plaši ranjivosti (!)?
- 66) Na koji način pritisak socijalnog časovnika može imati efekat na izbor partnera ili karijere? Da li takvi izbori mogu da dovedu do ličnog zadovoljstva? (obrazložite)
- 67) Zamislite osobu koja je ostvarila karijeru i nezavisnost, ali tvrdi da je hronično usamljena. Da li je ta osoba uspešno prešla razvojnu krizu mlađe odraslosti? Zašto?
- 68) Kako roditeljstvo može istovremeno biti izvor generativnosti i zastoja? Navedi primer kada roditeljska uloga ograničava, a kada osnažuje lični razvoj.

- 69) Zamislimo osobu koja nema decu i nije u partnerskom odnosu. Da li ona može ostvariti generativnost i osećaj životne svrhe? Kako (ne) može?
- 70) Na koji način pojava krize srednjih godina može biti razvojna šansa, a ne znak neuspeha?
- 71) Zamislite osobu iz „generacije u sendviču“, koje karakteristike biste očekivali da ima osoba koja uspeva da „izađe na kraj“ sa izazovima u kojima se nalazi?
- 72) Ako starija osoba izražava nezadovoljstvo i stalno govori o propuštenim prilikama, šta to govori o njenoj fazi razvoja prema Eriksonu? Da li postoji prostor za rast čak i tada? Obrazložite.
- 73) Zamislite osobu koja se suočila sa bolešću, gubitkom partnera i penzijom. Koji resursi joj mogu pomoći da postigne integritet umesto očajanja?
- 74) Da li je moguće razviti mudrost u starosti ako je prethodne faze života obeležila emocionalna distanca ili neuspeh u odnosima? Objasni.
- 75) Kako akcidentne krize mogu da imaju pozitivan ishod po osobu? Koliko procenjujete da je to čest slučaj?
- 76) Navedite primer iz medija (ili hipotetički primer) kada je trauma dovela do ličnog rasta i redefinisavanja životnih vrednosti.
- 77) Kako okolina može pomoći ljudima da se nose sa akcidentnim i traumatskim krizama?

METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA U RAZVOJNOJ PSIHOLOGIJI

- 78) Zašto je važno da sprovodimo eksperimente i prikupljamo empirijske podatke kada izučavamo ljudsku psihu? Zar nam nije dovoljno izučavati stvarnost misaonim putem (!)?
- 79) U kojoj situaciji biste pre primenili kvantitativnu, a u kojoj kvalitativnu metodu istraživanja jednog psihološkog fenomena, poput anksioznosti kod adolescenata?
- 80) Zašto je važno da se već pri formulisanju problema opredelimo za teorijsku perspektivu?
- 81) Longitudinalno želimo da ispitamo kako se razvija empatija kod ljudi. Istim ispitanicima ćemo dati upitnik za merenje empatije kada budu imali: 4, 8, i 16 godina. Šta je nezavisna, a šta je zavisna varijabla u ovom primeru? Da li je ovo eksperiment? Obrazložite.
- 82) Može li jedna ista pojava (npr. samopouzdanje) biti i nezavisna i zavisna varijabla u različitim istraživanjima? Obrazložite.
- 83) Zašto na osnovu eksperimentalnih nacrti možemo zaključivati o uzročnosti, a na osnovu neeksperimentalnih ne?
- 84) Da li bi istraživanje efekta porodičnog nasilja na samopouzdanje dece moglo da bude eksperimentalno? Obrazložite.

85) Zašto se uzrast ne može tretirati kao apsolutni uzrok u psihološkim istraživanjima, iako ga često koristimo kao nezavisnu varijablu?

86) Koji nacrt (longitudinalni / transferzalni) stoji iza koje tvrdnje u našim izmišljenim rezultatima i zašto? „Deca sa 4 godine su manje emocionalno stabilna od dece sa 8 godina“ i: „Deca su tokom vremena postajala emocionalno stabilnija“.

87) Zamislamo da želimo da proučimo razvoj moralnog rasuđivanja. Kada bismo koristili longitudinalni, a kada transferzalni pristup?

88) Ako se u longitudinalnom istraživanju 30% ispitanika isključi zbog preseljenja u inostranstvo u kojoj od sledeće 2 situacije nam je osipanje uzorka problematičnije po pitanju validnosti našeg istraživanja? (obrazložiti odgovor):

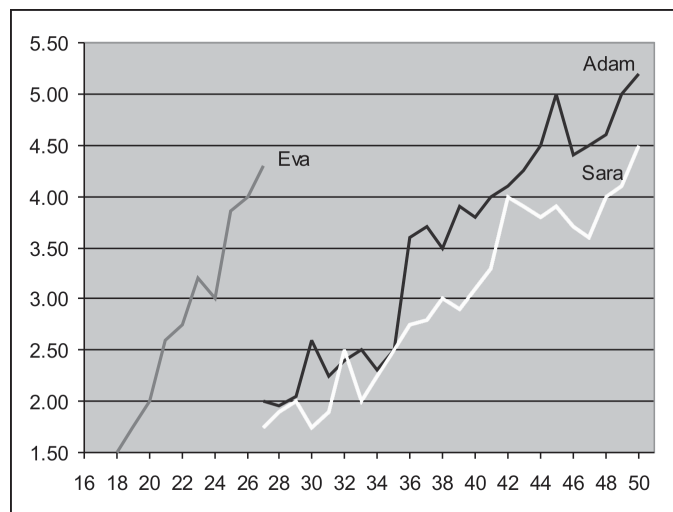
a) „Istražujemo efekat socijalne podrške kao koping mehanizma u predškolskom dobu, u školskom dobu i u adolescenciji“. Iz uzorka su u 3. merenju **otpali svi muškarci** (kojih je bilo 30% u prvom merenju u odnosu na ukupan uzorak).

b) „Istražujemo efekat socijalne podrške kao koping mehanizma u predškolskom dobu, u školskom dobu i u adolescenciji“. Iz uzorka je u 3. merenju je **otpalo 15% muškaraca i 15% žena**.

89) Zašto kumulativno delovanje instrumenata predstavlja pretnju za validnost istraživanja?

90) Zašto generacijske razlike mogu predstavljati problem u transferzalnim istraživanjima? Osmislite primer kada nam generacijske razlike ne bi predstavljale problem u istraživanju.

Grafikon 1. kriva razvoja

RANO DETINJSTVO – MOTORNI RAZVOJ, RAZVOJ GOVORA

- 91) Ako se neko ponašanje javlja rano, prisutno je kod svih pripadnika vrste i razvija se u nepromenljivom redosledum, šta bi to moglo da nam kaže o njegovom poreklu? Obrazložiti odgovor.
- 92) Kako bi empirista i nativista protumačili razlike u jeziku koje deca razvijaju?
- 93) Zašto je tokom sedme nedelje trudnoće posebno važno da majka brine o sopstvenom zdravlju?
- 94) Zašto je bitno da majka pazi na ishranu i na fizičku aktivnost, ali nije važno kako se majka oseća u toku trudnoće (!)?
- 95) Zašto je pojačana zabrinutost za bebu koja dolazi više štetna od otvorenog izražavanja odbijanja trudnoće (!)?
- 96) Zašto se materinski instinkt ne posmatra kao automatska biološka pojava, već kao nešto što se razvija tokom trudnoće ili nakon porođaja?

Tabela 1. Apgar skor - kriterijumi za ocenjivanje pokazatelja vitalnosti

Pokazatelj	OCENA		
	0	1	2
BOJA (Appearance)	plavo telo, ruke ili noge	ružičasto telo sa modrim prstima na rukama ili nogama	telo, ruke i noge ružičasti
PULS (Pulse)	nema otkucaja	ispod 100 otkucaja u minuti	od 100 do 140 otkucaja u minuti
REFLEKSI (Grimace)	bez reakcije	slaba refleksna reakcija	snažno refleksno reagovanje
TONUS MIŠIĆA (Activity)	slabi, mlitavi mišići	delimična savitljivost ekstremiteta	jaki pokreti nogu i ruku, dobra savitljivost i snaga u mišićima
DISANJE (Respiration)	nema disanja	nepravilno, plitko disanje	pravilno disanje, snažan plač

- 97) Ako bi beba imala apgar skor 6/9, kako biste interpretirali ovakav rezultat i šta to govori o bebinom stanju?
- 98) Beba je rođena sa težinom od 2300 grama u 40. nedelji trudnoće. Da li je ona nedonošče? Obrazložiti.

Tabela 2. Neki važniji refleksi novorođenčeta

Refleks	Stimulacija	Odgovor	Funkcija	Trajanje
treptanje oka	svetlo, tapšanje blizu glave	brzo zatvaranje kapaka	zaštita od prejake stimulacije	stalno
okretanje glave	dodir po obrazu blizu usta	okret glave prema izvoru stimulacije	pomaže pri dojenju i hranjenju	3-4 meseca
sisanje	stavljanje prsta u detetova usta	ritmično sisanje	omogućava hranjenje	3-4 meseca
hvatanje (palmarni)	dodirivanje detetovog dlana	čvrsto hvatanje prsta	držanje	3-4 meseca
Moroov refleks	iznenadna stimulacija, glasan zvuk ili izmicanje podloge	pokret sličan zagrljaju	držanje za majku	3-4 meseca
koraćanje	držanje deteta iznad površine, tako da vrhovima prstiju dodiruje podlogu	dizanje jedne noge pa druge, kao da koraća	nepoznata funkcija	3-4 meseca
Babinski	Povlačenje prstom ili olovkom po golom tabanu bebe od prstiju ka peti	lepezasto širenje palca i prstiju na nozi	nepoznata funkcija	9-12 meseci

99) Zašto majčino mleko nije moguće potpuno zameniti fabričkim formulama (razmišljati kao psiholog)?

100) Ako deca pokazuju veštinu u pokretima ruku pre nego što nauče da hodaju, šta možemo zaključiti o tome kako se razvija motorika?

101) Kako deca sa razvojnom diskalkulijom mogu imati izazove i u svakodnevnim situacijama, koje ne uključuju školsku matematiku?

102) Šta bismo mogli da zaključimo, ako dete koristi desnu ruku da njome piše, jede i pere zube, ali je iskoristilo levu ruku kada smo mu rekli da dotakne nos prstom, levu pesnicu je stavilo na desnu, i levi kažiprst je stavilo preko desnog?

103) Po čemu su ambidekstiri u proseku superiorniji od ostatka populacije (!)?

104) Zašto se gestualni testovi smatraju pouzdanijim pokazateljem lateralizacije nego upotrebne radnje?

105) Kako se prelazak sa pokazivanja prstom na verbalno imenovanje objekta može tumačiti kao razvoj unutrašnje reprezentacije? Zašto je ova promena važna za razvoj mišljenja?

106) Vigotski tvrdi da unutrašnji govor postaje „oruđe mišljenja i ličnosti“. Objasnite na sopstvenom primeru kako Vam može pomoći situacija kada pričate sami sa sobom?

108) Zašto je egocentrični govor forma nezrelog oblika komunikacije (!)?

109) Dete je prvi put izgovorilo reč „baba“. Da li to označava početak lingvističke faze (!)?

110) Zašto je preterano primenjivanje gramatičkih pravila (npr. „čoveci“) pokazatelj patološkog razvoja (!)?

111) Zašto se imenice usvajaju pre glagola i prideva? Šta nam to govori o povezanosti jezika i dečjeg pojmanja sveta?

KOGNITIVNI RAZVOJ:

112) Zašto se kaže da percepcija počinje tek kada čulnim informacijama pridamo značenje?

113) Kako bi funkcionisalo naše opažanje kada pažnja ne bi selektivno izdvajala draži?

114) Koja je svrha fenomena „konstantnosti oblika“?

115) Zamislimo dvoje dece: jedno brzo uči, ali teško rešava nepoznate probleme; drugo sporo uči, ali se snalazi u novim situacijama. Ko ima „višu inteligenciju“? Kako bi različite definicije odgovorile na ovo pitanje?

116) Ako dete ima 6 godina, a mentalni uzrast mu je 7 godina, u koju kategoriju spada po pitanju svoje inteligencije? A šta ako ima 7 godina, a mentalni uzrast mu je 6?

<u>Raspon inteligencije (IQ)</u>	<u>Nivo</u>
140 i iznad	vrhunska
120–139	visoko natprosečna
110–119	visoka
90–109	prosečna, normalna
80–89	blago ispodprosečna
70–79	granična
ispod 70	mentalna zaostalost

Raspon IQ Kategorija mentalne nedovoljne razvijenosti

50–69	laka mentalna nedovoljna razvijenost
35–49	umerena mentalna nedovoljna razvijenost
20–34	teška mentalna nedovoljna razvijenost
0–19	duboka mentalna nedovoljna razvijenost

117) Zašto je bolje intelektualni razvoj preciznije predstaviti IQ brojem, umesto preko relativne pozicije u grupi (!)? Obrazložiti.

118) Ako bi sva deca učila u istoj sredini, ali i dalje imala različite IQ rezultate, šta bi to govorilo o prirodi inteligencije? A šta ako bi imala iste IQ rezultate, kako biste to objasnili?

119) Na koji način su čula i motorika osnova za kognitivni razvoj kod malog deteta?

120) Kako biste testirali da li se pojavio začetak inteligencije kod deteta u senzomotornom stadijumu?

121) Zašto se kaže da dete u preoperacionalnom stadijumu razmišlja „egocentrično“?

122) Kako se animizam razlikuje od artificijelizma?

123) Koju karakteristiku preoperacionalnog mišljenja pokazuje dete koje izgovara „Sunce sija da bi mene grejalo“? Obrazložiti

124) Koja bi bila tipična reakcija srednjoškolca ako bismo mu predložili da psa nazovemo „Mačka“?

125) Zamislimo da dete veruje da je njegovo mišljenje uzrok događaja („Pomislio sam na tatu, i on se pojavio“). Kojem obliku mišljenja to pripada? Da li je to racionalno ili intuitivno mišljenje i zašto?

126) Zašto se kaže da u preoperacionalnoj fazi dete intuitivno misli, a ne na osnovu logike?

127) Zašto je reverzibilnost važna za pojavu logičkog mišljenja? Kako izgleda razmišljanje bez reverzibilnosti?

128) Kako misaona reverzibilnost omogućava konzervaciju?

129) Zamislimo da dete sortira štapiće od najkraćeg do najdužeg. Kako možemo proveriti da li zaista koristi logiku serijacije?

130) Dokaži tvrdnju: klasifikacija u Pijaževom smislu je isto što i grupisanje predmeta po sličnosti (!).

131) Zamislimo da dete kaže: „Ima više pasa nego životinja.“ Šta nam to govori o njegovoj sposobnosti inkluzije klasa?

- 132) Zašto adolescent može da rezonuje o nečemu u šta ne veruje, dok mlađe dete ne može?
- 133) Objasni značenje izraza „odvajanje forme od sadržaja“ kroz sopstveni primer.
- 134) Zašto se mišljenje u formalnim operacijama može nazvati „naučnim mišljenjem“?
- 135) Kako bi isti zadatak (npr. klasifikacija biljaka) rešavalo dete iz konkretnih, a kako adolescent iz formalnih operacija?

AFEKTIVNI RAZVOJ

- 136) Šta zapravo dovodi do hospitalizma kod dece? Kako je moguće da deci „nešto fali“ kada su im sve potrebe zadovoljene (!)?
- 137) Kako biste odreagovali u situaciji kada bi roditelji došli kod Vas (kao stručnjaka) i pohvalili se time što njegovo dete (koje ima 9 meseci) voli sve ljude jednako i ne plaši se stranaca?
- 138) Na koji način sekvenca protest–očajanje–povlačenje može da se uporedi sa stres-reakcijama u odraslom dobu? Šta nam to govori o prirodi pojave odsutnosti roditelja po dete?
- 139) Ako dete ne razvije sigurnu afektivnu vezanost, kakav bi to moglo da ima efekat na njegov kapacitet da formira teoriju uma?
- 140) Kako bi izgledala preventivna intervencija u porodici gde roditelji slabo prepoznaju i odgovaraju na signalna ponašanja bebe? Koji aspekti bi bili ključni za promenu?
- 141) Osmislite primer gde bi osoba koja je primarno sigurno afektivno vezana, mogla da „sklizne“ u neki nesigurni obrazac. Kao i obrnuto: Osmislite primer gde bi osoba koja je primarno nesigurno afektivno vezana, mogla da postane sigurni obrazac.
- 142) Zašto dete koje doživljava majku kao nedoslednu (čas nežnu, čas hladnu) razvija istovremeno potrebu za blizinom i ljutnju prema njoj? Kako bi taj obrazac bio adaptivan iz detetove perspektive?

Tabela 3. Razlike u ponašanje dece senzitivnih i nesenzitivnih majki

DECA SENZITIVNIH MAJKI	DECA NESENZITIVNIH MAJKI
–prate majku –grle majku –traže utehu majke i lako ih je utešiti –gledaju u majku tražeći odobravanje –pozdravljaju se sa majkom po povratku –rado dele sa majkom igračku ili igru –rado sedi majci u krilo –uživa i smiri se kad mu majka priđe i poljubi ga	–lako se naljute na majku –kada je uznemireno, stoji gde je i plače, ne traži majku –ako majka napusti prostoriju, veoma se uznemiri –”diže frku” ako mu majka odmah ne ispuni želju –odguruje majku kada pokušava da se igra sa njim –retko traži pomoć od majke –ako majka priča sa nekim, dete joj privlači pažnju

143) Ako znamo da je majčinska senzitivnost ključna za sigurnu vezanost, kako bi se mogla objasniti situacija u kojoj dete pokazuje nesigurnu vezanost i pored „pažljive” majke? Koji drugi faktori mogu igrati ulogu?

144) Zamislamo odraslu osobu koja stalno preispituje tuđe emocije i strepi da će biti ostavljena. Na koji tip detinje vezanosti vas to podseća? Obrazložiti.

145) Zašto se kaže da su unutrašnji modeli afektivne vezanosti *interpretacije* konkretnih odnosa koje je dete imalo, a ne kopije konkretnih odnosa?

146) Ako senzitivnost roditelja nije potpuno urođena osobina, kako bi izgledala podrška majci koja nije prirodno respozivna? Kako bi izgledala rana intervencija koja bi mogla da spreči formiranje nesigurnih obrazaca kod deteta?

147) Poredajte Maslovljevu piramidu motiva kako mislite da bi ona trebalo da izgleda, vodeći se redosledom kakvim su se vodili rezus majmuni iz Harlou-ovog eksperimenta (fiziološke potrebe, sigurnost, ljubav, poštovanje, samoaktualizacija)

SOCIJALNI I MORALNI RAZVOJ

148) Zašto dete u asocijalnoj fazi (0–4 godine) ne reaguje na vršnjake kao na osobe? Koje razvojne sposobnosti još nisu sazrele da bi omogućile socijalnu interakciju među vršnjacima?

149) Kako socijalni razvoj podržava moralni? Zašto su stadijumi istraživanja i svesne organizacije socijalnih odnosa posebno važni za prelazak sa heteronomne ka autonomnoj moralnosti?

150) Zamislamo dvoje dece: jedno je slučajno srušilo tuđu ogromnu kulu od kocaka, a drugo je namerno uzelo drugom igračku, pa mu je kasnije vratio. Kako bi dete u fazi heteronomne moralnosti interpretiralo koji je postupak „gori”? Šta se menja u interpretaciji kad dete pređe na autonomnu moralnost?

151) Učitelj postavlja sledeće pitanje: „Jedno dete je uzelo 5 bombona jer nije znalo da ne sme. Drugo dete je uzelo jednu bombonu i pritom je slagalo da nije uzelo.“ Kako bi dete u fazi heteronomne moralnosti interpretiralo ovu priču, a kako bi odgovorilo dete koje je razvilo autonomnu moralnost?

152) Osmislite sopstveni primer na kom ćete objasniti razliku kako bi reagovalo dete koje poštuje "slovo zakona" naspram deteta koje razume duh pravila?

Primer: Hajncova dilema

Negde u Evropi, žena je pred smrću od specijalne vrste raka. Postoji vrsta leka za koju doktori kažu da bi je mogla spasiti. To je forma radijuma koju je naučnik u istom gradu nedavno otkrio. Pravljenje leka je izuzetno skupo, ali naučnik traži deset puta veću cenu spram cene pravljenja leka. On je platio 200 dolara za radijum, a traži 2000 dolara za samo jedan lek. Muž bolesne žene Hajnc, odlazi kod svih prijatelja i poznanika da pozajmi novac, ali uspeva da skupi samo 1000 dolara, što je činilo polovinu cene potrebnog leka. Rekao je naučniku da njegova žena umire i zamolio ga da mu ili da lek po jeftinijoj ceni, ili da mu dopusti da ga isplati kasnije. Ali, naučnik ga je odbio rekavši da ima nameru da unovči pronalazak leka. Hajnc je probao sve da uradi. Bio je očajan jer nije imao rešenje. Počeo je da se bavi mišlju da obije apoteku i ukrade lek za svoju ženu.

153) Zamislimo dve osobe koje odgovaraju "Da, Hajnc treba da ukrade lek". Jedna zato što bi u suprotnom izgledao kao loš muž, a druga zato što veruje da je ljudski život važniji od zakona. Kako se njihovi odgovori razlikuju po Kolbergovim nivoima moralnog rezonovanja?

Tabela: Kolbergovi nivoi moralnog razvoja:

predkonvencionalni nivo	Stadijum I Heteronomna moralnost	Izbegava se kršenje pravila zbog straha od kazne. Pokoravanje pravilima i autoritetu.
	Stadijum II Instrumentalna moralnost	Ispravno je ono što je fer, što je jednaka razmena, pogodba („oko za oko“).
konvencionalni nivo	Stadijum III Uzajamna moralnost (dobar dečak – dobra devojčica)	Ispravno je biti dobar – živeti u skladu sa očekivanjima bliskih osoba i u skladu sa sopstvenom ulogom.
	Stadijum IV Moralnost društvenog sistema (održanje reda i zakona)	Ispravno je sve ono što doprinosi društvu ili grupi – ispunjavanje društvenih dužnosti i podržavanje reda u društvu.
postkonvencionalni nivo	Stadijum V Moralnost ljudskih prava i društvene dobrobiti	Ispravno je ono što je opšte korisno – najveće dobro za najveći broj ljudi. Cilj je zaštita sopstvenih i tuđih prava.
	Stadijum VI Univerzalni etički principi	Pridržavanje etičkih načela koje je pojedinac lično izabrao – univerzalnih načela pravde: jednakost ljudskih prava i poštovanje dostojanstva ljudskih bića kao pojedinačnih osoba.

154) Zašto Kolberg ne smatra važnim *šta* osoba odgovori (da li Hajnc treba da ukrade lek ili ne), već *zašto* to misli?

155) Može li osoba koja moralno rezonuje na postkonvencionalnom nivou ipak da se ponaša nemoralno? Obrazložiti.

156) Kako bi se Kolbergova teorija mogla povezati sa Pijaževim pojmom heteronomne i autonomne moralnosti? Koji Kolbergov stadijum najviše odgovara Pijaževoj autonomnoj fazi? Obrazložiti.

157) Objasniti na konkretnim pojedinačnim primerima na koji način okruženje može ostvarivati efekte u razvoju rodnih uloga.

158) Za kakve izazove postoji veća verovatnoća da će se pojaviti u životima ljudi koji ne prihvataju svoje rodne / socijalne uloge?

159) Zamislamo dete koje u roku od 15 minuta pređe iz smeha u plač i nazad u smeh. Kako bi to ponašanje moglo da izgleda iz ugla odraslog posmatrača koji ne zna ništa o emocionalnom razvoju? Kako bi se to ponašanje objasnilo stručno?

160) Zašto dete ne može da kaže: „Uznemiren sam jer me drug isključio iz igre“, nego će reagovati bacanjem igračaka?

161) Zašto je opasno da mi kao budući stručnjaci (i potencijalno roditelji) tvrdimo da deca „manipulišu“ svojim roditeljima?